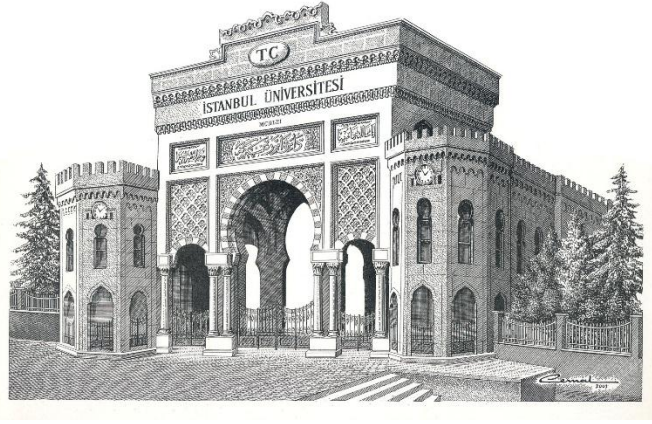

T.C. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI SAVAŞ VE GÜVENLİK
ANLAYIŞININ DEĞİŞİMİ: BOSNA SAVAŞI**

Hatice Büşra TÜRK

0511140051

Lisans Bitirme Tezi

Savaş ve Güvenlik Çalışmaları

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Burak Samih GÜLBOY

Teslim Tarihi: 25.05.2018

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar	3
SOĞUK SAVAŞ SONRASI SAVAŞ VE GÜVENLİK ANLAYIŞININ DEĞİŞİMİ: BOSNA SAVAŞI	
Özet	4
Giriş	5
1. Eski ve Yeni Savaş Anlayışı	6
2. Soğuk Savaş Sonrası Yeni Savaş Kavramı: Bosna-Hersek Örneği	6
<u>2.1. Bosna'da Savaşa Sebep Olan Ötekileştirme, Güvenlik ve Güvensizlik</u>	11
3. Bosna Savaşında Uluslararası Aktörlerin Tehdit Algıları	13
<u>3.1. Savaşın Yaşandığı Süreç Boyunca Ulus Devletlerin Tutumları</u>	16
<u>3.2. Savaşın Yaşandığı Süreç Boyunca Uluslararası Örgütlerin Üstlendikleri Roller</u>	18
4. Sonuç	21
Kaynakça	22

KISALTMALAR

MC: Milletler Cemiyeti.

BM: Birleşmiş Milletler.

ABD: Amerika Birleşik Devletleri.

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği.

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü.

AB: Avrupa Birliği.

SDA: Demokratik Hareket Partisi.

SDS: Sırp Demokratik Partisi.

HDZ: Hırvat Demokratik Partisi.

JNA: Yugoslav Ulusal Ordusu.

IMF: Uluslararası Para Fonu.

UNPROFOR: Birleşmiş Milletler Barış Gücü/Koruma Gücü.

SOĞUK SAVAŞ SONRASI SAVAŞ VE GÜVENLİK ANLAYIŞININ DEĞİŞİMİ: BOSNA SAVAŞI

Özet

Dünya tarihinin başlangıcından bu yana can ve mal güvenliği başta gelmek üzere, güvenlik insanlar için en temel kaygılardan birisi olmuştur. Güvensizlik kavramı üzerinden yapabileceğimiz güvenlik tanımı, gelişen ve değişen dünyanın şartları altında dönüşüme uğramıştır. İnsanların kendini en güvensiz hissettikleri dönemler ise aidiyet hissettikleri coğrafyada savaşların olduğu dönemler olmuştur. Savaş kavramı da güvenlik kavramı gibi değişim ve dönüşüme uğramıştır. Günümüzde de bu dönüşüm süreci kendini tamamlamış değildir. Bu çalışmada 1992-1995 yılları arasında Bosna coğrafyasında yaşanan savaşın, Soğuk Savaş sonrası dünya toplumunun savaş kavramında oluşturduğu farklılaşmayı ve yeni savaşta uluslararası toplumun aktörlerinin nasıl bir rol oynadıkları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: yeni savaş, güvenlik, algı, ulusal güvenlik, uluslararası güvenlik, toplumsal güvenlik

Abstract

Since the beginning of the World History, security has been one of the basic concerns of the humanity, especially the security of people's life and properties. We can describe security on the terms of the insecurity notion; which has been transformed under the constantly changing and developing world's conditions. This transformation process hasn't been completed even today. In this thesis, people of Bosnian region and the international community's perception on war and security will be examined according to the differentiation in the term of war itself caused by the war that took place in Bosnian Region in 1992-1995 and the post-Cold War era world society, and how the actors of international community played a role in the new war.

Key Words: new war, security, perception, description, national security, international security, social security

¹ İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Lisans Öğrencisi

GİRİŞ

İnsanlık tarihinden beri var olan savaş ve güvenlik kavramları dünyadaki bütün olgularda olduğu gibi belirli kırılma noktaları geçirmiş, değişmiş, evrimleşmiştir. Bu tarihsel süreç içerisinde yaşanan değişikliklerin devletler, uluslararası arena, toplumlar ve bireyler bazında farklı yansımaları olmuştur. Bosna Savaşı da savaş ve güvenlik parametrelerinin değişmesi ve gelişmesi konusunda önemli gelişmelerin yaşandığı bir savaş olma niteliği taşımaktadır. Klasik savaş anlayışından farklı amaçlar doğrultusunda yaşanmış ve farklı sonuçlar ortaya çıkarmış, kendisinden sonra yaşanan savaşlara yaşanılanlar perspektifinden etki etmiş bir savaştır. Uluslararası aktörler, devletler ve bireyler bazında farklı tezahürleri olan bu savaş “yeni savaş” anlayışının gelişmesinde önemli bir yer edinmiştir.

1. Eski ve Yeni Savaş Anlayışı

Savaş kavramı hakkında yapılan “eski” ve “yeni” şeklindeki sınıflandırmanın tarihsel sınırını “Soğuk Savaş” dönemi oluşturmaktadır. Coğrafi keşifler ile başlayan sömürgecilik anlayışı, 1648’de imzalanan “**Vestfalya Antlaşması**” ile temelleri atılan “**ulus devlet**” dönemi gibi dünya tarihinde sayabileceğimiz pek çok siyasi gelişme, realist perspektifin adım adım gelişmesini sağlamış ve onu I. Dünya Savaşı’na kadar oldukça güçlü bir konuma getirmiştir. I. Dünya Savaşı, ulus devletlerin reel, pragmatik yaklaşımlarının çatıştığı, o zamana kadar yaşanmış olan en büyük anlaşmazlıklar dönemi idi. I. Dünya Savaşı’nın ardından oluşturulan Milletler Cemiyeti (MC), gelecekte ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkların çözümü için oluşturulmuş, idealistlerin savunduğu bir yapılanmaydı.²

II. Dünya Savaşı’nın ortaya çıkışını realist paradigmanın zaferlerinden biri olarak değerlendirmek mümkündür. Her ne kadar II. Dünya Savaşı’ndan sonra bir daha dünya savaşı yaşanmamış ve MC yerine Birleşmiş Milletler (BM) örgütü oluşturulmuş olsa da dünyada savaşlar var olmaya devam etmektedir. II. Dünya Savaşı sonrası dönemde var olan en önemli savaş ise “**yeni savaş**” kavramının doğum noktası olarak değerlendirebileceğimiz **soğuk savaş**’tır.

Soğuk Savaş’ı bu denli önemli kılan, çok kutuplu ya da tek kutuplu bir dünya yerine, II. Dünya Savaşı’nın bitişiyle oluşan iki kutuplu bir düzenin sonucu olmasıdır. Bu iki kutuplu düzen tırmandırma, yayılcılık ve caydırıcılık gibi politikalar sonucunda, dünyanın pek

² John Baylis, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008), s. 70.

çok bölgesini etkisi altına almıştır ve sıcak çatışma ihtimali bu dönem boyunca hep yüksek seviyede olmuştur. Her ne kadar bu iki kutuplu dünyanın büyük güçleri olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) birbirleriyle direk sıcak çatışmaya girmemiş, nükleer bir savaş başlatmamış olsalar da bu dönemde farklı bölgelerde verdikleri hegemonya savaşları, Vietnam ve Kore gibi bölgelerdeki savaşlar, dünyanın savaş anlayışına yeni bir perspektif kazandırmıştır. Bu sebeple Soğuk Savaş, eski klasik savaş düzeninden, paralı askerlerle ya da bir ulus bilinci ile oluşan topyekûn savaş durumundan daha farklı bir durum yaratmış, uluslar kendi içinde ikiye bölünerek birbirleri ile uluslararası hâle gelebilecek, Kore Savaşı'ndaki NATO desteği gibi iç savaşlara girmişler, gerilla savaşları yapmışlardır. Tüm bu durumlar günümüzde de hâlâ devam ederek gelişmekte ve değişmekte olan bir yeni savaş perspektifini ortaya çıkartmıştır.

2. Soğuk Savaş Sonrası Yeni Savaş Kavramı: Bosna-Hersek Örneği

II. Dünya Savaşı'nda olduğu gibi Soğuk Savaş döneminde de Avrupa kıtası içindeki denge ve düzenin oluşumu ve yerleşmesi zarar görmüş, bu oluşum ve yerleşim aşaması çok daha geniş bir zamana yayılmak zorunda kalmıştır. Avrupa'nın orta yerinde yaşanan ve Berlin duvarı ile temsil edilen kutuplaşmanın, demir perdenin yıkılışıyla bitişi, Avrupa'nın yeni bir düzen ihtiyacını da oluşturmuştur. Bu düzende çok etnikli yapısıyla liberal bir komünizm anlayışı geliştiren, batılı devletler ile iş birliği içinde olan hatta bir Avrupa Birliği (AB) üyesi olma potansiyeli taşıyan³ eski Yugoslavya Devleti devlet başkanı olan, Josip Broz Tito'nun ölümü ile ortaya çıkan ve ulus devlet taleplerinin giderek arttığı bir dünyada parçalanarak yeni kurulan Avrupa'da kendine bir yer aramıştır.

Amerikalı Neo-realist Siyaset Bilimci John Mearsheimer, "***Back to the Future***" başlıklı makalesinde Soğuk Savaş'ın sona ermesinin, aşırı milliyetçilik ve etnik çatışmaların geniş istikrarsızlık ve çatışmalara yol açacağını, geçmişin çok kutuplu geleneksel güç dengesi politikalarının dönüşüne sebep olmasının muhtemel olduğunu savunmaktadır.⁴ Mearsheimer'in öngörülleri Bosna Savaşında kendisini göstermiştir. Savaş boyunca yaşananların sebebi geçmişteki etkileşimlere dayanmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında Mearsheimer'in haklı olduğu söylenebilir. Ancak yine de savaşın, biçim itibariyle farklı bir şekilde yaşandığı gerçeğini unutmamak gerekir.

³ Mary Kaldor, *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*, Cambridge, Polity, Stanford CA, Stanford University Press, 2001, s. 35.

⁴ John J. Mearsheimer, "Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War", *International Security*, Cilt 15, No1, 1990, s. 5-56.

Zaman ilerlediği müddetçe savaş biçimleri farklılıklar göstermiştir. 20. Yüzyılın başından sonuna dek BM literatürüne; “soykırım⁵”, “insanlığa karşı işlenmiş suçlar⁶”, “savaş suçları⁷” ve “etnik temizlik” terimleri girmiştir. İlk üç terimden farklı olarak “etnik temizlik” uluslararası hukuka girmemiştir. Etnik temizlik, BM Uzmanlar Komisyonu tarafından “Başka bir etnik veya dini grubun belirli bir bölgeden ayrılması için güç kullanımı veya sindirme yoluyla etnik olarak homojen bir alanın oluşturulması” şeklinde tanımlanmıştır. 1990’larda, Eski Yugoslavya coğrafyasında ortaya çıkmış, Sırbistan ve Hırvatistan tarafından desteklenen Bosnalı Sırpların ve Bosnalı Hırvatların siyasi hedefi olan “etničko čišćenje” ifadesinin, bu coğrafyadaki uzlaşmazlıklar üzerine çalışan BM uzmanları tarafından İngilizceye çevrilmesi ile BM literatürüne girmiştir.⁸ Sırbistan ve Hırvatistan’ın “etnik temizlik” politikaları yürütmelerinin siyasi amacı, Bosna-Hersek’in kendi sınırlarına yakın olan bazı bölgelerinde kendilerinin nüfusunun fazla olduğu iddiası ile “self determinasyon” yani “ulusların kendi kaderini tayin” ilkesi ile Bosnalı Sırp ve Hırvatların bu toprakları Sırbistan ve Hırvatistan ile birleştirmelerine yöneliktir.

Eski Yugoslavya Haritası - Kaynak: Geographic Guide

Yugoslavya, yapılanma şekli itibariyle içerisinde Federal Cumhuriyetler barındıran, birlik ve ekonomik organizasyon şekli itibariyle SSCB’yi örnek almaya çalışmış bir devlettir. Partizanları “Kardeşlik ve Birlik” sloganı üzerinde durmaktaydı. Temel amaçları bir Yugoslav vatandaş modeli inşa etmektir. Haritadaki yapıya baktığımızda bölgedeki en baskın iki milletin,

⁵ Bkz. <http://www.un.org/en/genocideprevention/genocide.html>

⁶ Bkz. <http://www.un.org/en/genocideprevention/crimes-against-humanity.html>

⁷ Bkz. <http://www.un.org/en/genocideprevention/war-crimes.html>

⁸ Bkz. <http://www.un.org/en/genocideprevention/ethnic-cleansing.html>

Sırpların ve Hırvatların, özerk alanlarını görebiliyoruz. Yugoslav cumhuriyetinin diğer federal bölgeleri daha karma alanlardan oluşurken Hırvatistan ve Sırbistan Federal Cumhuriyetleri daha homojen bölgelerdir.⁹ Bu perspektiften baktığımızda devletin hedefi itibariyle pek sağlam olduğunu söyleyemeyeceğimiz bir pozisyonda bulunduğunu görmemiz mümkündür. Zira Yugoslav devletinin ülke içerisinde inşa etmek istediği “Yugoslav” yani “Güney Slavı” olma kimliğinin, vatandaşlara kendilerini başkalarından ayıştırdıkları, daha farklı söylemlerle tanımladıkları, özerkleşme ihtiyacı hissettikleri, kısacası sürekli kendilerinin daha farklı olduğunu düşündüren ve hatırlatan bir ortamda oluşamayacağı realist perspektiften bakıldığında aşıkardır. Çünkü Yugoslavya her ne kadar batılı ülkelerle yakınlığa sahip olsa da bir demokrasi değildir. Bugün bile bütün baskı ve dikta rejimlerinin yaptırdığı birtakım seçimler ve kamuoyu yoklamalarına baktığımızda sandıktan çıkan oylar dahil olmak üzere halkın görüşünü yansıtabilecek içeriklerin tamamına yakını özgür demokrasilerde görülmeyecek kadar yüksek oranlarda baskı rejiminin politikalarını destekler niteliktedir. Bu tarihsel gerçekliği göz önüne aldığımızda 1980'lere kadar yapılmış olan anketlerin Yugoslavizm için desteklerin artmakta olduğunu göstermesine şaşırılmamakta gerekmektedir.¹⁰

Etnik milliyetçiliğin Bosna Savaşı'nın en temel sebeplerinden bir tanesi olduğu inkâr edilemez. Savaşın bu yönü, onu eski savaşa en çok yaklaştıran yönüdür. Ancak altı federal cumhuriyeti (Sırbistan, Karadağ, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Slovenya, Makedonya) bünyesinde barındıran kendine özgü bir komünizm anlayışı geliştirmiş Yugoslavya'nın tamamen bir korku imparatorluğu olduğunu iddia edemeyiz. Zaten Yugoslavya'yı Yugoslavya yapan da onu paramparça eden de ideolojik belirsizlik durumudur. (1974). Yugoslav Anayasası, Cumhuriyetlerin ve Özerk illerin güç kazanmasına, etnik aritmetik temelli ve elitler arasında devreden bir yönetim mekanizması oluşmasına neden olmuştur. “Komünistler Birliği” tekel pozisyonunu korusa da 1974'ten sonra parti, kendi içinde daha fazla ulusal kesimlere kaymaya başlamıştı. Aslında isimde birlik olmasına rağmen yapısal organizasyon olarak on komünist parti vardı. Federal cumhuriyetlerin her biri için birer tane, her iki özerk il için birer tane, bütün Yugoslav Federasyonu ve Yugoslav Ulusal Ordusu (JNA) için de birer tane komünist parti yapılanması bulunmaktaydı. (1974) Anayasasının bireyleri dezavantajlı duruma getirip, cumhuriyetçileri ve il seviyelerindeki kolektif aktörleri güçlendirmesi de parti içerisindeki

⁹ Kaldor, a.g.e., s. 36.

¹⁰ Kaldor, a.g.e., s. 36.

ulusalcı yapıları güçlendirmiştir. Bu güçleniş ise Yugoslavizm düşüncesinin bırakmaya başladığı boşluğu doldurabilecek bir karşı alternatif yaratmaya başlamıştır.¹¹

Savaşın bilişsel kısmını oluşturacak tohumların çoğu toplumun uzun zamandır bünyesinde bulunmaktaydı. Ancak her zaman tohumun filizlenmesi, kendini ortaya çıkarması için başka şeylere ihtiyaç duyulur. Siyasette pek çok dönemde olduğu gibi Yugoslavya içinde de bu şey ekonomik krizdi. Yugoslavya'nın Batı bloku ile arası iyiydi. Çünkü Batı bloku Yugoslavya'yı, Batı Avrupa'yı SSCB'den koruyabilecek bir tampon bölge olarak görüyordu ve mali yardımlarda bulunuyordu. 1970'li yıllara gelindiğinde Yugoslavya'ya verilen mali yardımlar azalmaya başlamıştı. Bu durum ülkeyi ticari kredilere itti ve bir müddet sonra ülke içerisindeki federal cumhuriyetler ve özerk iller birbirleri ile yarışır duruma geldiler. 1979'a kadar Yugoslavya'nın borcu kriz oranlarına ulaşmıştı. 1982'de Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) kemer sıkma politikalarını içeren bir kurtarma paketi kabul edildi. Yine de 1980'lerin sonuna dek işsizlik ve enflasyon artmaya devam etti, Bosna-Hersek'te bir dizi yolsuzluk, iktidar seçkinleri ile mafya ilişkileri ortaya çıktı. Karaborsa üzerinden silahlanmalar hız kazandı.¹²

1980 Kış Olimpiyatları – Yugoslavya'nın Uluslararası Politikadaki Konumuna İlişkin

Merkezi hükümetin giderek darbe alması, bireylerin gözünden geleceğin belirsizleşmesi rasyonaliteden uzaklaşmayı beraberinde getirdi. Kriz dönemlerinde bireyler daima panikler, daha bireysel düşünür, kararlarından emin olamaz ve rasyonel seçim teorileri yerine duygusal veya irrasyonel diyebileceğimiz düşünce eğilimlerine girerler. Kaynaklar kıtsa, kaynağa

¹¹ Kaldor, a.g.e., s. 36.

¹² Kaldor, a.g.e., s. 37.

ihtiyaç duyabilecek herkes bir rakiptir, dolayısıyla onları tehdit olarak algılayabilirsiniz. Savaşların, ekonomik kriz dönemlerinin mantığında bu düşünceler etkilidir. Toprak kıtsa, para kıtsa, nüfus bolsa insani ilkelerin yerini pragmatist yaklaşımların aldığını görürüz.

Batmakta olan bir geminin yolcularına bakarsanız kurtulmak için filika, can yeleği gibi şeyler aradıklarını görürsünüz. Kendilerine bir filika bulduklarında ise yanlarına önce kendilerine yakın buldukları, sevdikleri insanları aldıklarını ya da almaya çalıştıklarını görürsünüz. Herkesin bir canı vardır ve değerlidir, herkesi seven birileri vardır ama bu tip tehlike ve panik içeren durumlarda bireyler “ben” odaklı çıkarımlarda bulunurlar ve bu çıkarımlara göre hareket ederler. Yugoslavya da batmakta olan bir gemi gibiydi. Dağılacağını anlayan federal cumhuriyetler, kendilerini kurtarabilecek filikanın bağımsızlık ve demokrasi olduğunu düşündüler. Zaten Slovenler ve Hırvatlar, JNA’da kendi etkilerinin azaldığını ve ordudaki Sırp’ların ağırlık kazandığını fark ettikleri andan itibaren kendilerini korumak için gizli birlikler oluşturmaya başlamışlardı.¹³ Yapılan ilk demokratik seçimlerin sonuçları da halkın ulusalcı partilere yönelişini ortaya koydu. Birlik içinde yaşayacaklarını savunan partiler ise savaşın en keskin tarafları oldular.

2.1 Bosna’da Savaşa Neden Olan Ötekileştirme, Güvenlik ve Güvensizlik

Bosna-Hersek, eski Yugoslavya'nın etnik olarak en karma cumhuriyetiydi. 1991 yılında yapılan nüfus sayımına göre, nüfusun yüzde 43,7'sini Müslümanlar, yüzde 31,4'ünü Sırp'lar, yüzde 17,3'ünü Hırvatlar ve geri kalanı ise Yugoslavlar, Yahudiler, Romanlar ve kendilerini çeşitli başka yollarla tanımlayan kişiler oluşturmaktaydı.¹⁴ Etnik gruplar arasındaki en büyük farklılık, kimliklerini dini inançları üzerinden tanımlamalarıydı. Sırp'lar, Hristiyanlığın Ortodoks mezhebini benimserken, Hırvatlar Katolik mezhebini benimsemişlerdir. Bugün Müslüman kimliği ile bilinen Boşnaklar ise İslam dinine mensup olmadan önce Hristiyanlığın Bogomil mezhebine tabii idiler.¹⁵ Eski Yugoslavya'nın Komünist rejimi, her bireyin “Güney Slavı” olduğu fikrinden yola çıkarak bir etnik kimlik oluşturmaya çalışsa da giderek batıya yakınlaşan bu rejim liderini kaybettiğinde demokrasiye yüzünü dönmüştür. 1990 yılının Kasım ayında yapılan ilk demokratik seçimlerde, farklı etnik grupları temsil ettiğini iddia eden partiler oyların yüzde 70'inden fazlasını aldılar ve Ulusal Meclisi kontrol etmeyi başardılar. Bu partiler, müslümanların milliyetçi partisi olan Demokratik Hareket Partisi (SDA), Sırp Demokratik Partisi (SDS) ve Hırvat Demokratik Partisi (HDZ) idi. Bu partiler demokratik düzende bir arada

¹³ Kaldor, a.g.e., s. 39

¹⁴ Kaldor, a.g.e., s. 32.

¹⁵ Meyers Enzyklopädische Lexion, *Bogomil Maddesi*, Mannheim 1972, Cilt IV, s. 433.

yaşamının teminatını vererek seçime girmiş olsalar da hepsi milliyetçilik temelli çatışmaların aktörleri olarak yer almışlardır.¹⁶

Bosna Savaşına sebep olan etnik milliyetçilik, savaşın yaşandığı dönemlerde kendisini en fazla Yugoslav halkları arasında göstermiş olsa da aslında sadece Yugoslavlara has bir durum değildir. Tarihsel süreçte Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorlukları arasında paylaşılan ve el değiştiren bir coğrafya olan Balkanlarda görülen yaygın bir milliyetçilik çeşididir. Bölgedeki yerel halkın, hem tabii olmak zorunda kaldıkları imparatorluklara hem de bir arada yaşamak zorunda oldukları farklı etnik kökene ve dini inanışa mensup topluluklara karşı geçmişten gelen din savaşlarının ve o dönemde hızla yayılmakta olan milliyetçilik akımının etkisi ile içten içe oluşturdukları bir nefret duygusu vardı.¹⁷

1877 – 1878 Osmanlı – Rus savaşının neticesinde Rusya, nüfuz alanını Balkanlara doğru genişletmişti. Bu durum Rusların Slav ve Ortodoks kardeşleri olan Sırp lar için olumlu bir durumken diğerleri için olumsuz bir durumdu. Rusya'nın bölgedeki konumundan rahatsız olan Avrupa devletleri, 1878 yılında gerçekleştirilen Berlin Kongresi'nde güçler dengesini sağlayabilmek için Bosna-Hersek toprakları hukuki olarak Osmanlı devletine bağlı olmasına rağmen, hukuki statüsünü bozmamak kaydıyla, Bosna-Hersek'in idari olarak Avusturya-Macaristan'ın sorumluluğuna verilmesi kararını aldılar. Aynı yıl içerisinde Avusturya-Macaristan'ın ordusu ile Bosna Hersek'in idaresini devralmaya gelmesi, Katolik Hırvatlarca olumlu bulunurken, Osmanlı'ya bağlı olma taraftarı olan Boşnaklarca ve Rus yanlısı Sırp larca hoş karşılanmamıştır. Nitekim Boşnaklar, iki ay boyunca Avusturya-Macaristan'a karşı direniş göstermişler ancak başarılı olamamışlardır. Avusturya-Macaristan'ın 13. Kolordusuna Hırvatlar gönüllü destek olmuşlar ve sonraki süreçlerde Bosna-Hersek'in yönetiminde rol oynamışlardır. Bunlara paralel olarak gelişen dönemde Boşnaklar, başka yerlere göç etme eğilimi gösterirken Hırvatlar, Avusturya-Macaristan'dan aldıkları destek ile Sırp ların üzerinde psikolojik baskı uygulayabilir hale gelmişlerdir. Sırp milliyetçilerinin gizli örgütlenmeleri, karşı propagandaları ve “Büyük Sırbistan” ideali için ciddi çalışmalara başladıkları dönem de yine bu döneme denk gelmektedir.¹⁸

Balkan coğrafyası etnik milliyetçiliğin ve ötekileştirmenin en fazla geliştiği coğrafyalardan birisidir. Öyle ki İngilizce literatürde “**balkanization**” diye bir terim bulunmaktadır. Bu terim “kısımlara ayırma, bölümlere ayırma, bir bölgeye nifak sokma ve **Balkanlaştırma**” şeklinde

¹⁶ Kaldor, a.g.e., s. 33.

¹⁷ Kaldor, a.g.e., s. 34.

¹⁸ Necmettin Alkan, *Dağılan Yugoslavya Mozaiğinde Bosna*, Beyan Yayınları, İstanbul, Nisan 1995, s. 20.

dilimize çevrilmektedir.¹⁹ “**Balkanlaştırma**” deyiminin anlamının temelinde bir ötekileştirme algısı barındırmaktadır. Bir kişi veya bir grup farklılıkları üzerinden tanımlanırsa mevzu bahis kişi veya grup ötekileştirilmiş, yabancılaştırılmış olur ve bu durum ötekileştiren, yabancılaştıran tarafın güvensizlik hissine kapılmasına sebebiyet verir.

Yugoslav coğrafyasında hem tarihsel hem de günün şartlarının da tetiklediği bireysel bir ötekileştirme algısı var. Bu algıya liderlerin söylemleri üzerinden bakacak olduğumuzda dönemin Hırvatistan Devlet Başkanı Franco Tudjman’ın Hırvatların ve Sırların bir arada yaşayamayacağını, çünkü Hırvatların Avrupalı, Sırların ise Türkler ve Arnavutlar gibi “Doğulu” olduğunu konuşmalarında defalarca vurgulu bir şekilde ifade ettiğini görüyoruz.²⁰ Sırlar ise kendilerini “Avrupalı” olarak görüyor ve Müslüman kimliğinden dolayı Türklerle özdeşleştirdikleri, hain olarak gördükleri Boşnaklara etnik temizlik uygulayarak Avrupa’yı koruma görevini üstlendiklerine inanıyorlardı.²¹ Bazı uzmanlar bu algıların toplumun kalıtsal hafızasıyla beraber geldiğini savunabilirler. Bazı uzmanlar ise halktaki etnik milliyetçiliğe dayalı algının söylemler üzerinden inşa edildiğini, milliyetçi söylemlerin toplumların yönlendirilmesinde kolaylaştırıcı bir etkisinin olduğunu savunabilirler. Her ikisinin de iç savaşa giden ortamda etkisi vardır.

2.2. Yeni Savaşın Bosna-Hersek’teki Yöntemleri ve Hedefleri

BM’nin; Savaş Suçları, İnsanlığa Karşı İşlenmiş Suçlar, Soykırım ve Etnik Temizlik kavramlarını literatüründe bulundurduğu üst başlıkta ifade edilmiştir. Bütün bunların savaşın yeni aygıtları olduğunu düşünmek ve belirtmek yanlış olmayacaktır. Eskiden savaşların belirli bir kuralı, hedefi vardı. Misalen siviller bu hedeflerin içinde olmazdı. Ancak yukarıda saydığımız kavramların her birinde hedef bireyler yani sivillerdir. Bu perspektiften baktığımızda varmamız gereken netice kesinlikle güvenliğin uluslararası boyutu aşarak bireyler arası boyuta inmiş bir problem haline dönüştüğü gerçeğidir. Dünyanın en büyük uluslararası örgütü olan BM’nin literatüründe sivilleri doğrudan ilgilendiren dört tane kavram varsa ve bu dört kavramın üçünün açıkça uluslararası hukukta belirtilmiş bir yeri varsa, bu varlık bizlere dünyada savaşın ve güvenliğin hedef konusunda boyut atladığını gösterir.

Bosna-Hersek, bu dört kavramın dördünü de savaşın başlangıcı olarak kabul edilen 5 Nisan 1992 tarihinden, “**Dayton**” antlaşmasının imzalandığı 14 Aralık 1995 tarihine dek yaşamış bir

¹⁹ Bkz. <http://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/balkanization>

²⁰ Kaldor, a.g.e., s. 34.

²¹ Kaldor, a.g.e., s. 40.

ülkedir. 5 Nisan 1992’de savaşı başlatan bir “Barış Mitingi” idi. 5 Nisan 1992 tarihinde Suada Dilberovic savaşın ilk kurbanı oldu ve 6 Nisan’da Sırların Saraybosna kuşatması başladı.

Suada Dilberovic'in Öldürüldüğü Köprü – Suada Köprüsü

İnsanlığa karşı işlenen suçlar arasında “cinayet, yok etme, köleleştirme, şiddet aracılığıyla göçe tabi tutma, hapsedmek ya da uluslararası hukuka aykırı şekilde fiziksel hürriyeti sınırlamak, işkence, tecavüz, cinsel kölelik, fuhuşa zorlama, tecavüz sonucu oluşan hamilelik yani bir kadının rahminin işgal edilmesi politikası gibi cinsel suçlar, ırkçılık suçu, kişiye zihnen ya da bedenen şiddet uygulanması gibi şeyler suç sayılmaktadır.²²

Bosna-Hersek’te savaş sadece konvansiyonel olarak değil psikolojik olarak da yürütülmüştür. Yukarıda sayılan bütün suçlar işlenmiştir. Yaşananları Zagreb’deki Bosna Hükümet Bürosu Savaş Suçlularını Araştırma Komisyonu Başkanı Musaddık Brogovaç şu şekilde yorumluyor: “Bu tecavüzlerin farklı işlevleri var. Öncelikle “hainlerin cezalandırıldığını” görmek istiyorlar. Sırların indinde Müslümanlar eski Sırlardır. Fakat bunlar Bosna-Hersek’in 500 yıllık Türk esareti esnasında düşmanlarının dinini, İslam’ı kabul ettiler ve onlar düşmanların tarafına geçtiler. Bunun için tecavüzler yapılırken en alçaltıcı şekiller tercih edilmekte. Mesela kadınlar daha ziyade diz çöktürülüyor ve arkadan tecavüz ediliyor. Aynı zamanda tecavüzler halkın bulunduğu açık yerlerde, gözler önünde yapılarak, diğer Sırlar da bunlara şahit kılınıyor. Kurbanların bütün akrabaları ise, bunları seyretmek zorunda bırakılıyorlar. Toplu tecavüzlerle Sırlar arasındaki bağı kuvvetlendirmek istiyorlar. Kadınlar dışarıdan gelen Sırların, yerli Sırları silahla tecavüzlere zorladıklarını sık sık bildiriyorlar. Böylelikle diğer bütün Sırları

²² Bkz. <http://www.un.org/en/genocideprevention/crimes-against-humanity.html>

kendilerinden biri olmaya zorluyorlar. Eski Sırp komşuları ve iş arkadaşları böylelikle Müslümanları küçümsediklerine şahit oluyorlar, tanıklık ediyorlar.”²³

Tecavüze uğrayan kadınlardan Besime kendisine ve arkadaşlarına nasıl muamele edildiğini anlatırken tecavüze gelen Sırp'ların arasında eski komşuları ve eşinin iş arkadaşlarının da olduğunu, tecavüz anında Sırp'ların kendilerine “Sizler küçük Çetnikler doğuracaksınız, halkımızın sayısına sayı katacaksınız.” dediklerini aktarıyordu. 8-9 yaşlarındaki küçük kız çocuklarına da tecavüz edildiğini belirten Besime, geceleri ihtar olsun diye yanlarına cesetler atıldığını da ifade etmiştir.²⁴

Psikolojik savaşın en büyük mağdurları hiç kuşku yok ki çocuklardır. En normal şartlar altında bile korumaya ve güvenmeye ihtiyaç duyan, karakterinin gelişimi için en önemli çağlarını geçiren çocuklar Bosna'da büyük travma yaşamışlardır. Şehrin bombalanmasının ardından yaralanan annesini babasıyla beraber hastaneye götürmeye çalışan Adnan'ın köprü'nün başında sınıf öğretmenini kaçırmaya çalışan insanlara ateş ederken görmesi bir çocuk için büyük travmadır. Ailesiyle beraber ülkeyi terk etmek için bindiği otobüsün tarandığı ve bütün yakınlarını kaybeden Said bir daha herhangi birine gerçekten güvenebilir mi? Çetnikler tarafından evi basılan Aliya, Sırp'ların kendisini, anne ve babasını nasıl duvara dizip, dört yaşındaki küçük kardeşi Jan'ı kucaklarına alıp eline bir otomatik silah verdiklerini ve ona nasıl ateş edebileceğini anlattıklarını, ardından kardeşinin ateş etmesini beklediklerini anlatıyor ve ekliyor: “Allahtan korkudan titrememiz onların eğlenmesine yetti de canımızı bağışladılar.” Küçük Jan aile fertlerine sürekli “sizi öldürmek istemiyordum” diyor.²⁵

Sebebinin ne olduğunu düşünersek düşünelim bunların bir toplumsal regresyon ve anomali olduğunu kabul etmek gerekir. Buradaki “savaş” ve “mücadele” anlayışında bir “toprak” almaktan ya da vermektense fazlası bulunmaktadır. Bosna Savaşı, bir özgürlük, bir bağımsızlık savaşı değil. Nefreti eski, yöntemi çok yeni bir savaş türü olarak tarihe geçmiştir.

²³ Alkan, a.g.e., s. 106-107.

²⁴ Alkan, a.g.e., s. 105-106.

²⁵ Alkan, a.g.e., s. 113-119.

3.Bosna Savaşında Uluslararası Aktörlerin Tehdit Algıları

3.1 Savaşın Yaşandığı Süreç Boyunca Ulus Devletlerin Tutumları

Karmaşanın, kaosun, savaşın olduğu her ortam, daha büyük güçler için bir mücadele sahasıdır. Devletler tarihsel bütünlüğü göz önüne alarak bu kaideye uyum sağlarlar. Bosna-Hersek gibi köklü bir geçmişe sahip olan ülkede de büyük ve daha küçük seviyedeki ülkeler arasında bir liderlik yarışına sahne olmuştur. İkinci Dünya Savaşının hesaplaşmasının yapılabileceği, yeni kurulmaya çalışılan düzenin sınımlanabileceği bir ortam yaratır çatışma alanları. Bosna da tam böyle bir alandı.

Avrupa'nın büyük devletleri ve Balkanların bazı bölgesel güçleri savaşın içinde pozisyon alma eğilimine girmişlerdir. Coğrafyanın eski hamilerinden olan Avusturya ve Macaristan devletleri bu çatışma sayesinde Balkanlarda yeniden hakimiyet alanı oluşturmak isterken, Yunanistan ve Bulgaristan ise Yugoslavya'nın dağılışından ve çatışmalardan yararlanarak tarihi ve kültürel bağları da sebebiyle Makedonya'ya sahip olmak istiyorlardı. Büyük devletler perspektifinden bakıldığında ise Bosna-Hersek konusunda İngiltere ve Fransa'nın perspektifi Almanya'dan farklıydı.²⁶

Almanya, AB'nin Yugoslavya siyasetine uymamış, Katolik olan Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlığını desteklemiş, bu devletleri tanımış, bu konudaki kararlılığı ile AB'nin politika değişikliğine sebep olmuştur. Hırvatistan ve Slovenya'yı kendisi için Balkanlara açılan bir kapı olarak gören Almanya, Ortodoks Sırbistan'ın nüfuz alanını arttırmasına sıcak bakmamaktaydı. Boşnakların İkinci Dünya Savaşı sırasında gönüllü birlikler ile Almanya'nın yanında yer alması²⁷ durumunu da denkleme alan Almanya, Bosna-Hersek'in bağımsızlığının tanınması, Bosna'ya ambargonun kalkması ve NATO'nun Sırp mevzilerini bombalaması²⁸ konusundaki politikaları ile Boşnak ve Hırvatlara Sırp tarafından yapılan etnik temizliğin dünya kamuoyuna aktarılması konusunda aktif rol oynamıştır. Belirtmek gerekir ki İran'da Bosna ve Hırvatistan'a uygulanan ambargoları çeşitli yollar ile delmiş, hatta İran Dışişleri Bakanı Ali Ekber Velâyetî, Bosna-Hersek'teki savaşın sona erdirilmesi için, çeşitli İslam devletlerinden oluşan bir İslam ordusunun kurulması fikrini ortaya atmıştır.²⁹ İngiltere ve Fransa'nın

²⁶ Alkan, a.g.e., s. 139.

²⁷ H. Wener Neulen, *Eurofaschismus und der zweite Weltkrieg*, Münih 1980, s. 135.

²⁸ Alkan, a.g.e., s. 180.

²⁹ Der Spiegel, *Feinde Gottes*, 17.08.1992, Sayı 34, s. 137.

NATO'nun Sırp mevzilerini bombalaması konusunda olumsuz görüş beyan ettiğini de belirtmek gerekir.

Yunanistan ve Rusya'nın dini ve tarihi bağlarından dolayı Sırlara verdiği bir destek vardı. St. Petersburg şehir meclisi üyesi Jurij Beljajew, Aralık 1992 yılında Bosna-Hersek'te savaşan cephedeki gönüllüleri denetlemiş, döndükten sonra Rusların, Beyaz Rusların, Ukraynalıların ve Moldovyalıların bazılarının direk savaştıklarını bazılarının ise Sırp Subaylarına askeri danışmanlık yaptıklarını açıklamıştır.³⁰

Soğuk Savaş sonrası dünyanın süper gücü olan Amerika Birleşik Devletleri ise Clinton yönetimi başa gelene kadar Bosna konusunda ABD içerisinde de eleştirilen bir politik durgunluğa tutulmuştur. Batılı devletlerin dünyadaki çatışma alanlarının tümündeki sorunları diplomatik yollarla ve diğer güçlerle mümkün olduğunca aralarını bozmayacak şekilde yapılandırmaya çalışmaları onların çatışma alanlarında pasif olmakla suçlanmalarına sebebiyet vermiştir. ABD için durum diğer devletlerden için olandan daha farklıdır. Zira ABD dünyanın süper gücü, hegemon devleti olarak hem iyi hem de kötü polisi oynamakla sorumlu olan bir devlet olma yükümlülüğünü üzerine almış durumdadır. Savaşın bitirilmesinde önemli bir rol üstlenen Büyükelçi Richard Holbrooke'un savaşı bitirmek üzerine yazdığı hatıralarında gördüğümüz üzere ABD'nin içindeki bürokratik kanadın ABD'nin çıkarlarını göz önünde tutarak yaptığı hesapları, çekinceleri ve ikilemleri vardır. Pasiflikle suçlanan, Sırlar tarafından uluslararası arenada de facto olarak rencide edilmiş bir ABD mi olacaktı yoksa gücünü, otoritesini koruduğunu ispat eden bir ABD mi görecekti dünya? ABD bu sorunun ikilemi içerisinde Bosna-Hersek konusunda politika üretmeye çalışıyordu.

Avrupalılar ise kendi çıkarlarına ilişkin kaygılar içerisinde olmalarına rağmen Bosna sorununu bir Avrupa meselesi olarak görüyorlar, ABD'nin bu meseleye müdahil olmasını istemiyorlardı. ABD'nin Bosna sorununa müdahil olmasının kendilerinin dünya kamuoyunda başarısız ve yetersiz görünmesine sebebiyet verebileceğini düşünüyorlardı.³¹

³⁰ Josef Bata, *Serbiens geheime Auslandkontakte*, Aussen Politik Hamburg 1993, Sayı 4, s. 277-278.

³¹ Richard Holbrooke, *Bir Savaşı Bitirmek*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, Ekim 1999, s. 110.

3.2 Savaşın Yaşandığı Süreç Boyunca Uluslararası Örgütlerin Üstlendikleri Roller

Eski Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlıklarını ilan eden Slovenya, Hırvatistan ve Bosna-Hersek 25 Mayıs 1992'de BM'ye üye olarak kabul edildiler.³² BM, Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlık referandumlarının ardından Sırlarla yaşadığı çatışmalardan yola çıkarak, Bosna-Hersek'in bağımsızlık referandumunun ardından bir çatışma yaşanacağını ön görmüştür. Bu sebeple BM, Bosna-Hersek'teki arabulucu çalışmalarına 10 Ekim 1991 tarihinde Cyrus Vance ile başlamıştır. AB ise İngiliz Lord Carrington'ı aynı statüde görevlendirerek sorunun başlamadan çözülmesi için diplomatik çalışmalara başlamıştır. Bosna-Hersek'teki çatışmaların durdurulması için Vance ve Carrington'ın çabalarıyla pek çok ateşkes anlaşması yapılmış ancak hep Sırlar tarafından ateşkes bozulmuştur, dolayısıyla işlevsiz bir hale gelmiştir.³³

Ateşkes çalışmalarının yanı sıra iç savaşa siyasi çözüm bulabilmek için Londra'daki "Yugoslavya Konferansı" ve "Genf Görüşmeleri" gibi uluslararası toplantılara yer veriliyordu. Londra'da yapılan konferansın önemli sonuçlarından bir tanesi Sırlara uygulanması kararlaştırılan ambargonun sıkı bir şekilde uygulanmasıydı.³⁴ Ancak konferansta bu kararı alan devletlerin bile çoğu bu ambargoya tam olarak uymamıştır. 1994 yılında ise ambargo aşamalı olarak kaldırılmaya başlanmıştır.³⁵

BM ve AB temsilcilerinin bir diğer önemli girişimleri de "Barış Konferansları" idi. 01.02.1993 tarihinde Genf'te yapılan konferansta Vance ve Lord Owen bir barış planı sunmuşlardır. Plan Bosna-Hersek'in üç halk arasında etnik, coğrafi, tarihi ve iktisadi kriterlere göre on otonom bölgeye bölünmesini öngörüyordu. Bu on otonom bölge Bosna-Hersek devletinin sınırları içinde kalacaktı. On eyaletten üçünün Müslümanlara, üçünün Sırlara, üçünün Hırvatlara ayrılması ve geriye kalan Saraybosna'nın ise üç toplumlu farklı bir statüye sahip olması tasarlanmıştır. Eyalet sistemine benzeyen federe devlette her eyaletin kendi meclisine ve yargı organlarına sahip olması hedefleniyordu.³⁶

Soğuk Savaş sonrasında Avrupa'nın yeniden inşası, dünya devletlerinin rollerinin biçimlenmesi ve BM'nin dengeleyici pozisyonu önem arz etmektedir. Daha önce de

³² Alkan, a.g.e., s. 140.

³³ Alkan, a.g.e., s. 141-142.

³⁴ Europa Archiv, *Dokumente zum Konflikt im ehemaligen Jugoslawien*, Bonn 1992, Sayı 19, D. 584.

³⁵ Alkan, a.g.e., s. 143.

³⁶ Alkan, a.g.e., s. 143-144.

belirttiğimiz gibi dünyadaki çatışma alanları, yeni kurulan düzen için aynı zamanda bir sınav niteliği taşımaktaydı. Bir devletin, devlet statüsü kazanabilmesi için BM tarafından tanınması, uluslararası hukuka göre gereklidir. BM tarafından tanınan bir ülke, BM üyesi bir ülke tarafından şerh koşulmadığı takdirde bütün üyelere tanınmış sayılır. Bir bütün olarak tanınan Bosna-Hersek'in savaş sürecinde "barış planı" çerçevesinde bölünmüş bir yapıya çevrilmesi önerisi çelişkili bulunabilir.

BM, UNPROFOR olarak geçen BM Barış Gücü askerlerini ya da BM Koruma Gücünü Bosna-Hersek'te görevlendirmiş, savaşta işlenen insanlık suçlarının tespit edilmesi için Taderusz Mozowiecki'yi özel raportör olarak görevlendirdi. Mozowiecki, BM Genel Sekreteri Boutros Boutros Ghali'ye sunduğu raporunda Sırpların, Müslümanları ve Hırvatları oturdukları bölgelerden terke zorlamak amacıyla sivil halka işkenceler yaptığını belirtmiştir. BM İnsan Hakları Komisyonu'nun düzenlediği bir toplantıda ise Sırbistan, Balkanlar'daki savaşın tek sorumlusu olarak belirtilmiştir. Toplu tecavüzlerin tespiti de BM tarafından yapılmıştır. Sırp lider Radovan Karadžić'in savaş suçlusu olarak ilan edilip Danimarka'daki uluslararası mahkemede yargılanması istenmiştir.³⁷

Tüm bunlara rağmen tüm aktörlerce BM, savaşa bir çözüm bulunması konusunda pasif bulunmuştur. Bilhassa ambargolar konusundaki tutumlar dikkat çekicidir. Zira ambargolar sadece savaş suçlusu olarak ilan edilen Sırbistan'a değil, savaşın mağduru oldukları uluslararası arenada kabul gören Bosna-Hersek'e de uygulanmıştır. Sırbistan'a uygulanan ambargo ise çoğu zaman Rusya ve Yunanistan tarafından delinmiştir.³⁸

UNPROFOR da yine Bosna Savaşı konusunda oldukça eleştiriye tabi tutulmuştur. Barış Gücü askerlerinin görevleri savaşan taraflar arasında ateşkes olması halinde aradaki bir bölgede barış anlaşması imzalanana kadar tampon görevi görmek, savaşın tekrar başlamaması için gayret etmek, gözetlemek, kontrol etmek, potansiyel saldırıların önlemek, kamu düzenini ve insani yardımların organizasyonunu düzenlemektir.³⁹ Oysaki gönüllü olarak Sırp'lara destek veren Rus askerlerinin dışında UNPROFOR'a katılan 4000 asker, Saraybosna civarına, Sırp'lara Müslümanlar arasına yerleştirildiler. Rus askerleri görev alanına giderken, geçtikleri Sırp yerleşim birimlerindeki Sırp'lardan alkışlarla ve tezahüratlarla karşılanmışlardır. Rus askerleri ise Çetnik selamı ile kendilerine mukabele etmişlerdir.⁴⁰

³⁷ Alkan, a.g.e., s. 145.

³⁸ Alkan, a.g.e., s. 148-150.

³⁹ Hans Arnold, *der Balkan-Krieg und Vereinigten Nationen*, Europa Archiv, Bonn 1993, Sayı 2, s. 33-34.

⁴⁰ Bahattin Karakaya, *Bosna-Hersek, Balkanlar ve Türkiye*, Türkiye, 29.06.1994, s. 16.

Barış Gücüne Türkiye'nin katılmayı istemesi üzerine gelişen süreç de oldukça sıkıntılı geçmiştir. Halkının çoğunluğu Müslüman olan Türkiye, Bosna-Hersek'te yaşananlara karşı tepkisiz kalamamış ve koruma sorumluluğunda görev almak istemiştir. Ancak bu durum politik olarak Avrupa ülkelerinde bazı kaygılara neden olmuş, bilhassa Sırbistan ve Yunanistan bu talebe sıcak bakmamıştır. Nihayetinde BM Genel Sekreteri Boutros Boutros Ghali, Türk askerinin Bosna-Hersek'te görevlendirilmesi teklifini güvenlik konseyine götürdü ve konsey tarafından teklif onaylanmıştır.⁴¹ Gelen onaya ilişkin Yunanistan ve Sırbistan'ın tepkileri de Türk gazetelerine yansımıştır.^{42 43} Bu perspektiften bakıldığında BM'nin koruma sorumluluğu politikasının istikrarlı ve net bir şekilde işlemediğini gözlemlemek mümkündür.

NATO bombalaması konusu gündemdeyken UNPROFOR'a asker göndermiş olan ülkelerinde kendi siyasi çekinceleri bulunmaktaydı. Bosnalı Sırplar, 300'den fazla Barış Gücü askerini "canlı kalkan" olarak almışlar, onları ağaçlara, elektrik direklerine, arabaların kapılarının kollarına bağlamışlar ve bu görüntüleri basına vermişlerdi.⁴⁴ Sırpların bu girişimleri Fransa ve İngiltere'nin NATO hareketine destek vermesinin önünü tıkıyordu zira NATO'daki muhtemel bir hareketliliğin askerlerine zarar vereceğini düşünüyordu bu ülkeler. Askerlerin kurtarılması sürecinde görüşmeler yapılırken geleceğe dönük potansiyel NATO bombardımanı konusunun pazarlık masasına yatırılmış olması da bir ihtimaldir.

NATO'nun sürece dahil olması konusunda Londra Konferansının sonuçları önemlidir. Bu sonuçlardan ilki NATO'nun Goradze bölgesinde kum üstüne bir çizgi çekmesi yani son noktayı koyması kararıdır. İkincisi ve en önemlisi Goradze'de hava gücünün kullanılıp kullanılmayacağı, kullanılacaksa ne kadar kullanılacağı gibi konulara ilişkin kararların BM'den bağımsız olarak sadece NATO tarafından verilecek olmasıdır.

⁴¹ Hürriyet, 25.03.1994, s. 9.

⁴² Milliyet, 25.03.1994, s. 8

⁴³ Hürriyet, 25.03.1994, s. 8.

⁴⁴ Holbrooke, a.g.e., s. 89.

Bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=QI0pzNmu6uo>

4.Sonuç

Bosna Savaşı, Soğuk Savaş sonrası dönemde o güne kadar yaşanan en çarpıcı savaş olmuştur. Savaşın başlayabileceği BM tarafından ön görülmesine ve savaştan önce arabuluculuk faaliyetlerine başlanmış olmasına rağmen öngörülen savaş önlenememiştir.

Bosna Savaşı, insanlığa karşı çok sayıda suçun işlendiği bir savaştır. Bütün bu suçlar işlenmekteyken uluslararası aktörlerin diplomatik çabaları, sonuçsuz ve yetersiz kalmıştır. Zira orantısız gücün ve şiddetin uygulandığı bir ortamda savaş suçlusu ilan edilen Sırbistan'a karşı önerilen ateşkeslerin tamamı daha önce Sırbistan tarafından bozulan ateşkesler ile aynı içerikte iken, barış önerileri de Sırpların rızasını alabilmenin üzerine kurulmuştur. Bir uluslararası pakt olarak NATO, "iğne delikleri" dışında Sırlara karşı gerçek bir hava bombardımanı gerçekleştirmeyi başardığında sene 1995 idi.

Bosna Savaşı, kendisinden sonra yaşanan pek çok iç savaş ve çatışma alanında da görüldüğü gibi uluslararası örgütleri oluşturan ülkelerin kendi politik çıkar ve kaygılarından sıyrılarak sadece "insani" kaygılarla hareket edemediğini, BM'nin MC gibi hantal bir yapı olduğunu göstermektedir. "İnsani Müdahale" hakkında tartışılırken yapılacak olan uluslararası müdahalenin bir egemenin "negatif egemenlik" hakkına müdahale olacak olması ve emsal teşkil edebileceği düşüncesi de insanlığa karşı işlenen suçların devam etmesine yol açmıştır.

Bosna Savaşı boyunca güvenlik kavramı aktörler perspektifinden devletler ve uluslararası arena ölçeğinde ele alınmaya devam etmiştir. Her ne kadar Kızıllaç, Kızılay gibi insani yardım kuruluşları ve Barış Gücü askerleri alanda olsalar da bölgeye giden diplomatların bile güvenliğinin olmadığı bir ortamda "bireyin güvenliği" kavramının yeterince algılandığını ve bu güvenlik anlayışına dönük çalışmalar yapıldığını söyleyemeyiz. Tecavüz edilen, işkence görmüş, yaralanmış, sakat kalmış, travmaları olan, zorla göç ettirilmiş bu insanlar için uygun olanakların sağlanması bir yana, savaş suçluları bile çok sonraki dönemlerde yargılanmıştır. Bir ülkenin, bir toplumun geleceğini oluşturan bireylerin güvenliğinin önemi bugün dahi devletler nezdinde anlaşılammıştır. Suriyeli mültecilerin Avrupa'ya statülerine göre ve belirli bir sayıda kabul edilmeleri, söz verilen yardımların yapılmaması, kamplara yerleştirilen insanların rehabilite edilmesi konusunda yaşanan eksiklikler, yeni savaş stratejilerine karşı uluslararası örgütlerin ve devletlerin bireyin, toplumların güvenliğini önceleyerek hareket etmekten hâlâ yoksun olduğunu göstermektedir.

Kaynakça:

Alkan, Necmettin, **Dağılan Yugoslavya Mozağında Bosna**, Beyan Yayınları, İstanbul, Nisan 1995

Arnold, Hans, **der Balkan-Krieg und Vereinigten Nationen**, Europa Archiv, Bonn 1993, Sayı 2, s. 33-34.

Bata, Josef, **Serbiens geheime Auslandkontakte**, Aussen Politik Hamburg 1993, Sayı 4

Baylis, John, **Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı**, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008), s. 69-85.

Europa Archiv, **Dokumente zum Konflikt im ehemaligen Jugoslawien**, Bonn 1992, Sayı 19, D. 584.

Holbrooke, Richard, **Bir Savaşı Bitirmek** (Çev.: Belkıs Çorakçı Dişbudak), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, Ekim 1999

Hürriyet, 25.03.1994, s. 8.

Hürriyet, 25.03.1994, s. 9.

Kaldor, Mary, **New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era**, Cambridge, Polity, Stanford CA, Stanford University Press, 2001

Karakaya, Bahattin, **Bosna-Hersek, Balkanlar ve Türkiye**, Türkiye, 29.06.1994

Mearsheimer, John J., **Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War**, International Security, Cilt 15, No1, 1990, s. 5–56.

Meyers Enzyklopädische Lexion, Bogomil Maddesi, Mannheim 1972, Cilt IV

Milliyet, 25.03.1994, s. 8

Neulen, H. Wener, **Eurofaschismus und der zweite Weltkrieg**, Münih 1980